

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СКЛАДІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Л. А. Суліменко,
кандидат економічних наук, професор,
Житомирський національний агроекологічний університет

Визначено умови визнання придбаних або отриманих нематеріальних активів та умови відображення їх у балансі. Розглянуто типові форми первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів.

Ключові слова: об'єкт права інтелектуальної власності, нематеріальний актив, бухгалтерський облік.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Важливим завданням розвитку економіки України на сучасному етапі є створення ефективної інноваційної системи, яка спроможна не тільки забезпечити технологічну модернізацію економіки, а і підвищити її конкурентоспроможність на основі передових інноваційних технологій. У зв'язку з цим необхідно удосконалити ринок результатів інтелектуальної діяльності, забезпечити систему правової охорони інтелектуальної власності, належну організацію бухгалтерського обліку.

Вагомий внесок у дослідження сутності нематеріальних активів зробили науковці Б. Лев, Л. Едвінсон, Р. Грант, К. Свейбі, В. Базилевич, Н. Бразілій, І. Лепетан. Теоретичні підходи до розкриття змісту обліково-аналітичної категорії «нематеріальні активи» досліджено в роботах С. Голова, В. Швеця, І. Садовської та ін.

Мета та методика дослідження. Метою роботи є визначення особливостей бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів.

Результати досліджень. Цивільним Кодексом України (ЦКУ) право інтелектуальної власності визначено як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦКУ. Право інтелектуальної власності є непорушним і ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених окремим законодавством.

Згідно ст. 420 ЦКУ до об'єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [1].

Суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦКУ, іншого закону чи договору.

Права на об'єкти інтелектуальної власності обліковують в складі нематеріальних активів після того, як вони будуть відображені в бухгалтерському обліку. Тому придбаний або отриманий об'єкт нематеріальних активів зараховується на баланс, якщо одночасно виконуються такі умови визнання придбаних або отриманих нематеріальних активів: а) якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням; б) його вартість може бути достовірно визначена; в) підприємство здійснює його контроль.

Нематеріальний актив, отриманий в результаті розробки, слід відображати в балансі за умов: а) якщо підприємство (установа) має намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання; б) є можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу; в) є інформація для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу.

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, що містять опис об'єкта нематеріального активу, порядок використання, первісну вартість.

Наказом МФУ від 22.11.2004 № 732 «Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів» затверджені наступні типові форми первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі

нематеріальних активів:

– НА-1 «Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;

– НА-2 «Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;

– НА-3 «Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»;

– НА-4 «Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів», а також затверджено «Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів» [2, 3, 4].

Відповідно до порядку застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності оформлюється Актом введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма N НА-1 (z1580-04), інформація з якого заноситься в Інвентарну картку обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, яка є реєстром аналітичного обліку.

Важливо зазначити, що в наведених документах зазначаються правові умови введення об'єкта права інтелектуальної власності в господарський оборот, тобто назва документації, згідно з якою такий об'єкт вводиться в господарський оборот (договір на використання майнових прав інтелектуальної власності, ліцензійний договір тощо).

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи та розкриття

інформації про них у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8.

Так, згідно ПСБО 8 нематеріальний актив - немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими групами:

– права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);

– права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);

– права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роєлті;

– права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роєлті;

– авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роєлті;

– інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв

тощо) [5].

Порядок бухгалтерського обліку нематеріальних активів в Україні регулюється Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затвердженими наказом Міністерства фінансів України №1327 від 16.11.2009 р. [5].

У відповідності до ЦКУ особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері. За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог закону.

Правовий аспект використання об'єктів права інтелектуальної власності, крім Цивільного кодексу, регулюють ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторські і суміжні права» та «Про охорону прав на промислові зразки». Знання даного законодавства необхідні як при здійсненні певних операцій з обліку нематеріальних активів (оскільки засвідчують авторське право, права на об'єкти промислової власності і ін.), так і для забезпечення державної охорони прав інтелектуальної власності.

Висновки і пропозиції. Отже, при організації бухгалтерського обліку об'єктів інтелектуальної власності слід враховувати, що їх нормативна база поділяється на ту, що регулює, з однієї сторони, бухгалтерський облік (включаючи первинний облік, аналітичний, синтетичний, порядок проведення інвентаризації) і звітність та, з іншої сторони, - правові аспекти використання об'єктів інтелектуальної власності. Саме знання таких

законодавчих документів в комплексі необхідне при організації обліку об'єктів інтелектуальної власності (документи, які засвідчують авторське право, права на об'єкти промислової власності, права на комерційні позначення та ін.).

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. – Х. : Одісей, 2013. – 360 с.
2. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22 листопада 2004 р. № 732. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. serch. ligazakon. ua](http://www.serch.ligazakon.ua).
3. Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22 листопада 2004 р. № 732 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon. rada. gov. ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).
4. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К. : ЦУЛ, 2014. – 276 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18 жовтня 1999 р. № 242. [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
6. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 16.11.2009 р. № 1327 [із змінами та доповненнями]. [Електронний ресурс]// http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF09109.html.